

Zsidó irodalom és liturgia II.

Írásbeli vizsga, OR-ZSE liturgia szak
2019. próbadolgozat.

Név:

Pontszám: / 60 p

A vizsgára való felkészüléshez ajánlott: órai jegyzetek, handoutok és prezentációk, valamint Günter Stemberger, *A zsidó irodalom története*, III. rész „A talmudi korszak”, pp. 62–94, valamint IV.6. fejezet „Vallásos és világi költészet”, pp. 122–126.

Az órán kiosztott handoutok használhatók, amennyiben azok nincsenek összefirkálva.

1. Fogalmak meghatározása: az alábbi hét név, fogalom stb. közül határozzon meg ötöt egy-egy mondat terjedelemben. Nevek esetén évszázadot és jelentős művet, művek esetén szerzőt és évszázadot is adjon meg. (5 × 3 = 15 p)

Eleázar ben Jakov Kallir:

Targum Onkelosz:

Hosanot:

Dunas ibn Labrat:

Mose ibn Ezra:

Jehuda ha-Levi:

Akrosztichon:

2. Válaszolja meg az alábbi idézettel (*Enos ékh jizke beénekhó*) kapcsolatban az alábbi öt kérdést.
(5 × 3 p = 15 p)

- a. Mi ennek a költeménynek a helye a liturgiában?
- b. Milyen alapvető költői eszközöket vesz észre a héber szövegben? Milyen eszközök nem jelennek meg?
- c. A fordító(k) mit ad(nak) vissza a héber szöveg költői eszközeiből? Bevezet(nek)-e más költői eszközöket? Ugyanannak a költeménynek a különböző fordításait bátran összehasonlíthatja.
- d. Mi ennek a költeménynek a „filozófiai” szemlélete?
- e. Milyen kapcsolata van ennek a műnek a héber nyelv / zsidó irodalom (pl. a bibliai és Biblia utáni irodalomnak) más műveivel?

hogyan az örök élet útjára téríthessed.

Előimádkozó és közösség:

אנוש Ember hogyan lehet ártatlan előtted, ha az égi sereg se szeplőtlen szemedben? Ha a nedvdűs élőfába is belefog a tűz, mi lehet a száraz fű sorsa? Sötétség mint napfény áll nyitva előtted, tekinteted bejárja a mindenséget. Rejtekekben lakod, de előtted nyitva áll minden rejték. Egymagad bírásokodsz, ha egyszer döntöttél, ki változtathat azon? Egy egész népre és egyénekre egyformán vonod a mérték zsinórját, s nincs aki annak ellene szegülne. Ezt gondolja meg minden teremtetett lélek, akkor nem viszi rá rossz ösztöne, hogy Teremtője ellen vétkezzen: hogy az anyaméh volt a burokja, de sírja már meg van ásva, és végül Teremtője előtt kell számot adnia. Tisztatlanságból ered; míg él, ragad rá a szenny; holtában meg

יחזיק אליו, חזק, חזק, חזק... Halála napjáig... Bibliai vers az alapja annak a felfogásnak, hogy Isten vár a megtérőre halála napjáig: „Életemre mondom – így szól az Örökkévaló Isten – hogy nem kívánom a bűnös ember halálát, hanem azt, hogy a bűnös megtérjen útvárról és éljen” (Jechezkél 33:22.). Hasonló kifejezést találunk az Amnon rabbi által szerzett Ünőidné Tokef imában (270. oldal).

másokat szennyez be. Élete egy nagy semmi, éjszakái pusztaság, tettei hiábavalók. Olyan, mint aki álomból ébred, rémlátások ijesztgetik szüntelen. Éjjel nem alszik, nappal nincs nyugvása, míg a sírban el nem szunnyad. De miért zúgolódna az ember, míg él? Nem elég neki, hogy élhet? Bajra és küszködésre született, boldog lehet, ha az igaz Tanban fáradozik. Végül is előélete fog tanúskodni ellene, hogy alakoskodhat? Keze írása bizonyítja tetteit, kit tudna becsapni? Ha igazul cselekszik, az elkíséri a sírig; ha bölcsesség érdekelte, az holtáig vele marad. Ha izgága, véres kezű és csaló, az megrövidíti életét; ha viszont az erkölcs útját választja, öreg korára is tevékeny marad. Ha jó hírnevet szerzett magának, jobb az minden érdemjelnél. Ezért hát jobb a halál napja, mint a születése.

Halála napjáig vársz megtérésére,
hogyan az örök élet útjára téríthessed.

Előimádkozó és közösség:

אנוש מה יזכה, ויצא לק לא וכו' בעיניך. בלחים אם תבער האש, מה תחציר יבש. גלוי לך חשך כמו אור, משוטט כל בעין. דירתך בסתר, וגלויות לך כל נסתרות. הדין יחיד, והוא באחד ומי ישיבנו. ועל גוי ועל אדם יחד נטתה קו, ואין מי ירשיע. זאת יבין כל יציר, ולא יתעו יצר, לחטא ליוצר. תחלת בארו, חפירת בורו, חשבון בוראו. טמא משארו, ומטמא בעודו, ומטמא במותו. ימי חייו תהו, ולילותיו בהו, ועניניו הכל. כחלום מהקיץ נדמה, בלהות יבעתהו תמיד. לילה לא ישפכ, יומם לא ינח, עד ירדם בקבר. מה יתאוון אדם חי, דיו אשר הוא חי. נולד לעמל ויגיעה, אשריו אם יהי יגיעו בדת אמת.

סופו על ראשו מוכיח, ולמה יחניף. עוד חתמו מעירו על פעלו, ומה יגנב דעת. פועל צדקות אם יהי, ולוהו לבית עולמו. צופה בחכמה אם יהי, עמו תתלונן בכלחו. קצוץ בדמים ובמרמה אם יהי, חרוצים ימיו. רצונו ורפצו בהיות במוסר, ינוב בשובה טובה. שם טוב אם יקנה, משמות נעימים אשר יקרא. תחת פן יום המיתה מיום לדה הוטב. עד יום מותו תחכה לו לתשובה, להנשטותו לתחיה.

Az előimádkozó folytatja:

3. Válaszolj meg az alábbi idézettel (mPeszahim 10:5) kapcsolatban az alábbi öt kérdést. (5 × 2 p = 10 p)

mPeszahim 10:5

Rábán Gámliel azt tanította, hogy aki nem mondta ki ezt a három dolgot *pészahkor*, nem tett eleget a kötelességének, ezek: *pészah*, *mácá* és *máror*. *Pészah*, azért mert az Örökkévaló elkerülte atyáink házeit Egyiptomban, *mácá*-t azért, mert atyáink megmenekültek Egyiptomból. És *máror*-t pedig azért, mert az egyiptomiak megkeserítették atyáink életét Egyiptomban.

Minden nemzedékben mindenki úgy tekintsen magára, mintha ő menekült volna Egyiptomból, mint írva van: Kiv 13: „azon a napon elmondtad a fiadnak: ezért tette velem az Úr, mikor kimenekültem Egyiptomból.” Ezért kötelesek vagyunk köszönetet mondani, dicsérni, a nevét emlegetni, a magasságát hirdetni, nagyságát hangoztatni, hálálkodni, felemelni, áldani és felmagasztalni, azt, aki atyáinkkal és velünk mind ezeket a csodákat művelte, és a rabságból kivezetett minket a szabadságba, búslakodásból az öröme, gyászból az ünnepre és homályból a fényességre, szolgaságból a megváltásba, és Ő előtte mondjuk: *halleluja*.

רבן גמליאל היה אומר, כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו, ואלו הן, פסח, מצה, ומרור. פסח, על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים. מצה, על שום שנגאלו אבותינו במצרים. מרור, על שום שמררו המצרים את בני אבותינו במצרים. בכל דור ודור חיב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שנגמר (שמות יג), והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. לפיכך אנחנו חייבין להודות, להלל, לשבח, לפאר, לרומם, להדר, לברך, לעלה, ולקלס, למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, הוציאנו מעבדות לחרות, מיגון לשמחה, ומאכל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה. ונאמר לפניו, הללויה:

1. Mikorra datálja ezt az idézetet (a benne szereplő személy, ill. a szöveg forrása – a Misna – alapján)?
2. Mi köze van ennek a misnának a széder esti Haggadához?
3. Hogyan támasztja alá a bibliai idézet (Exod. 13,8) kreatív olvasata azt az előírást, hogy *mindenki úgy tekintsen magára, mintha ő maga menekült volna Egyiptomból*?

4. A misna elején szereplő három magyarázat közül legalább kettő szójátékra épül, amelyek a magyar fordításban nem jönnek át igazán jól. Fejtse ki ezeket kicsit bővebben.
5. A misna legvége a liturgia egy korai, bibliai anyagból építkező elemét vezeti be, amely a Haggadában is megjelenik. Mi ez az elem, mit tud róla?

4. Fejtsen ki kettőt az alábbi három kérdés közül, kérdésenként fél oldal terjedelemben.

(2 × 10 p = 20 p)

- a. *A Haggada mint a római kori zsidó vallás forrása: az általunk ismert szöveg alapján mit rekonstruálhatunk a kétezer / ezerkilencszáz / ezernyolcszáz / ezerötszáz évvel ezelőtti peszah ünneppel kapcsolatban?*
- b. *Kelet és nyugat között: a pijjutirodalom korszakolása a bizánci korban és a (kora) középkorban.*
- c. *Patai József műfordításai: középkori liturgia vagy századfordulós szépirodalom?*